

02/2015

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

TIIVISTELMÄ

Mikko Kautto ja Ismo Risku (toim.)

Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista

Vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevassa sopimuksessa vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee 1955 syntyneistä lähtien asteittain kolmen kuukauden vuosivauhtia vuoteen 2027 asti. Vuonna 1965 syntyneistä lähtien vanhuuseläkkeen alaikäraja sidotaan elinajanodotteeseen. Vanhuuseläkeikä nousee siten, että laskennallisen työuran (aika 18 vuodesta alimpaan vanhuuseläkeikään) ja eläkeikäisen elinajan odotteen suhde pysyy vakaana. Esimerkiksi vuonna 1970 syntyneille ikäraja on ennusteen mukaan 65 vuotta ja 11 kuukautta, 1995 syntyneille 68 vuotta ja 1 kuukausi.

Uudistuksen myötä työeläkettä alkaa karttua 17 vuoden iästä lähtien 1,5 prosenttia vuosiansiosta ilman työntekijän työeläkevakuutusmaksun vähentämistä eläkettä kartuttavasta ansiosta. Eläkettä karttuu kuitenkin 1,7 prosenttia vuoden 2025 loppuun asti 53–62-vuotiaana. Jos eläkkeen ottamista lykätään yli alimman vanhuuseläkeiän, eläkkeeseen lasketaan 0,4 prosentin lykkäyskorotus jokaiselta lykätyltä kuukaudelta.

Elinaikakertoimen laskentatapa muuttuu siinä vaiheessa kun eläkeikä sidotaan elinajan odotteeseen. Tällöin elinaikakerroin muodostuu vähemmän etuustasoa leikkaavaksi, kuin nykyisen lain mukaan tapahtuisi. Kullekin ikäluokalle lasketaan tavoite-eläkeikä, joka kertoo mihin ikään heidän olisi lykättävä eläkkeen nostamista saadakseen elinaikakertoimen vaikutuksen kompensoitua lykkäyskorotuksella.

Vanhuuseläkeiän noustessa myös työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan pääteikä nousee. Tulevan ajan karttumisprosentti pysyy 1,5 prosenttina. Elinaikakerroin ulotetaan koko työkyvyttömyyseläkkeeseen, kun sen laskentatapaa muutetaan edellä kuvatulla tavalla.

Uudistuksessa otetaan käyttöön uusi työuraeläke. Tämä voidaan myöntää hakijalle, jos hän on ollut pääosan vähintään 38 vuoden työurastaan raskaassa työssä ja hän on täyttänyt 63 vuotta. Tämä ikäraja nousee elinajan odotteen mukaisesti samalla tavalla kuin vanhuuseläkeikä 65 vuoden iästä eteenpäin.

Osittainen vanhuuseläke korvaa vuodesta 2017 alkaen osa-aikaeläkkeen. Osittainen vanhuuseläke poikkeaa nykyisestä osa-aikaeläkkeestä kahdella oleellisella tavalla. Yhtäältä työntekoon ei liity rajoituksia. Toisaalta etuuteen sovelletaan aktuaarista varhennusvähennystä (0,4 %/kk), jos etuus nostetaan ennen alinta vanhuuseläkeikää.

TyEL-maksu on vuosina 2017–2019 keskimäärin 24,4 prosenttia. Tämän jälkeen tavoitteena on tasainen ja tarkoituksenmukainen maksukehitys sekä etuuksien turvaaminen myös pitkällä aikavälillä.

Vanhuuseläkettä rahastoidaan 0,4 prosentin karttumaa vastaava määrä ikävälillä 18–68 vuotta siihen asti, kun työntekijä siirtyy TyEL:n mukaiselle vanhuuseläkkeelle. Vanhuuseläkevas-tuita täydennetään vastaamaan toteutunutta kuolevuuskehitystä. Lisäksi vanhuuseläkkeiden rahastointia kasvatetaan vuosina 2017 ja 2018.

Vakuutus- ja sijoitusliikkeiden riskien varalta varatut rahastot yhdistetään jatkona vakava-raisuus uudistukselle. TyEL-järjestelmän suurempi osakepaino mahdollistetaan kasvattamalla niin sanotun osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun osuutta.

Raportissa on arvioitu työeläkejärjestelmään esitettyjen etuus- ja rahoitusmuutosten vaikutuksia pitkän aikavälin laskentamallilla (PTS), ELSI-mikrosimulointimallilla sekä esimerkkilaskelmien avulla. Esitettyjen laskelmien mukaan uudistus lykkää eläkkeellesiirtymistä ja kasvattaa ikääntyneiden työllisyyttä. Vuonna 2013 eläkkeellesiirtymisiän odote oli 60,9 vuotta. Arvion mukaan eläkkeellesiirtymisiän odote olisi 62,4 vuotta vuonna 2027, Tämä on 0,8 vuotta enemmän kuin vallitsevan lain mukainen arvio. 2060-luvun puolivälissä eläkkeellesiirtymisiän odotteen arvioidaan olevan 64,4 vuotta, joka on kaksi vuotta enemmän kuin vallitsevan lain mukainen arvio. Työllisten määrän arvioidaan kasvavan vuoteen 2025 mennessä sopimuksen seurauksena noin 24 000 henkilöllä, eli yhden prosentin. 2060-luvulla arvioitu työllisyysvaikutus on 70–80 tuhatta henkilöä, mikä merkitsee noin kolmen prosentin kasvua työllisten määrään.

Työllisyyden kasvusta seuraa talouden palkkasumman kasvu ja eläkkeellesiirtymisen lykkääntymisestä seuraa eläkemenojen supistuminen. Tällöin eläkemenot suhteessa talouden palkkasummaan supistuvat. Vuonna 2025 vaikutus työeläkemenojen ja koko talouden palkkasumman suhteeseen olisi vajaa prosenttiyksikkö ja suurimmillaan vaikutus olisi 2040-luvun alussa runsas kaksi prosenttiyksikköä.

Uudistus kasvattaa kuukausieläkkeiden tasoa. Aluksi tämä vaikutus on vähäinen, mutta pidemmällä aikavälillä uudistuksen vaikutus etuustasoon korostuu. Verrattuna nykytilanteeseen eläkkeiden ostovoima kasvaa tulevaisuudessa. Kuitenkin eläkkeiden taso suhteessa keski-

määräiseen ansiotasoon alenee sekä nykyisin että uudistuksenkin mukaisessa arviossa. Nykyisin keskimääräinen eläke on noin puolet keskiansiosta; uudistuksen mukaisen arvion mukaan keskieläkkeet olisivat 2050-luvulta eteenpäin noin 44 prosenttia suhteessa keskiansioon, hieman korkeammat kuin nykyisin mukaisessa laskelmassa.

Etuustason nousun vuoksi uudistus kasvattaa pitkällä aikavälillä työeläkemenoja hieman, esimerkiksi vuonna 2080 noin 2,5 prosentilla. Kuitenkin palkkasumma kasvaisi lähes neljällä prosentilla samana vuonna, jolloin uudistus pienentäisi eläkemenojen ja palkkasumman suhdetta pitkälläkin aikavälillä. Arvion mukaan vuonna 2080 tämä vaikutus olisi vajaa puoli prosenttiyksikköä.

Vallitsevien säännösten mukaan TyEL-maksu olisi vuosina 2020–2080 noin 25–26 prosenttia. Uudistuksen myötä maksutaso voidaan vakauttaa vuodeksi 2017 sovittuun 24,4 prosenttiin aina 2060-luvun loppupuolelle asti. Yrittäjien (YEL) ja maatalousyrittäjien (MYEL) maksutasot on sidottu TyEL-maksuun. Tämän vuoksi sekä YEL- että MYEL-maksutkin alenevat uudistuksen seurauksena. Lisäksi valtion rahoitusosuus YEL:n ja MYEL:n kustannuksista alenee. Myös KuEL- ja VaEL-eläkkeiden rahoitus vahvistuu.

Uudistus vaikuttaa eri sukupolviin eri tavoin. Jo eläkkeellä oleviin uudistus vaikuttaa ainoastaan epäsuorasti, esimerkiksi julkisen talouden tilan kohenemisen kautta. Ikärajojen korotukset lyhentävät eläkkeellä oloaika ja näin ollen pienentävät eläkepääoman arvoa. Toisaalta kuukausieläkkeen nousu vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Yhteisvaikutuksena 1960- ja 1970-luvulla syntyneiden eläkepääoman arvo pieneni arvion mukaan noin kolmella prosentilla. Suurin leikkaava vaikutus kohdistuu 1970-luvun alussa syntyneisiin miehiin, joiden eläkepääoman arvo alenee noin neljällä prosentilla. 1990-luvulla ja myöhemmin syntyneiden sukupolvien eläkepääoman arvo nousee uudistuksen myötä. Heillä kuukausieläkkeen kasvu siis lisää eläkepääomaa enemmän kuin eläkkeellä oloajan lyheneminen sitä vähentää. Eläkeuudistus vaikuttaa myös siihen kuinka paljon kukin sukupolvi maksaa eläkemaksuja työuran aikana. Työurien pidentymisen vuoksi 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun sukupolvien eläkemaksujen määrä lisääntyy lievästi. Myöhempien sukupolvien osalta elinkaaren eläkemaksujen määrä vähenee maksutason alenemisen vuoksi. Siten nuorimmat nyt työelämässä olevista sukupolvista hyötyvät uudistuksesta sekä kasvavien etuuksien että pienenevien maksujen kautta.

Raportissa on tarkasteltu muutaman sopimuksen osan merkitystä erikseen. Elinaikakertoimen lieventäminen vuodesta 2030 lähtien kasvattaa pitkän aikavälin meno- ja maksu- sekä etuustasoa. Vielä 2040-luvulla elinaikakertoimen laskentatavan muuttaminen vaikuttaa vain vähän eläkkeisiin. Vuonna 2080 elinaikakertoimen lieventäminen kuitenkin kasvattaa eläkemenoa ja keskimääräistä etuustasoa noin seitsemän prosenttia. Suhteessa palkkasummaan tämä on runsas kaksi prosenttiyksikköä. Siirtymäajan korotettu karttumisprosentti (1,7 prosenttia 53–62-vuotiaille vuosina 2017–2025) nostaa TyEL-menoa suhteessa palkkasummaan 2020-luvulta 2040-luvulle noin 0,1–0,2 prosenttiyksikköä. Ilman siirtymäajan korotettuja karttumuksia eläkeuudistus leikkaisi erityisen voimakkaasti 1960-luvun alussa syntyneiden

eläkepääomaa. Uudistuksen myötä työntekijän eläkemaksua ei enää vähennetä eläkettä kartuttavasta ansiosta. Tämä muutos kasvattaa eläkemenoa hitaasti, mutta pitkällä aikavälillä merkittävästi. Vuonna 2025 vaikutus TyEL-menoon on noin 0,25 prosenttia eli alle 0,1 prosenttiyksikköä suhteessa palkkasummaan. Vuonna 2080 vaikutus on kuitenkin jo viisi prosenttia TyEL-menoon, eli noin 1,3 prosenttiyksikköä suhteessa TyEL:n palkkasummaan.

Vastainen kuolevuuskehitys heijastuu elinaikakertoimeen ja vuodesta 2030 lähtien myös eläkejärjestelmän ikärajoihin. Kuolevuuskehityksellä on vaikutusta työllisyyteen, etuus- ja maksutasoon. Verrattuna vallitsevaan lainsäädäntöön kuolevuuden vaikutukset eivät kohdistu yhtä suurella voimalla etuustasoon, vaan vaikutukset ohjautuvat myös työllisyyteen ja maksutasoon. Työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus vaikuttaa lähinnä eläkemenoihin ja maksuihin. Keskimääräiseen etuustasoon työkyvyttömyysalkavuudella ei sen sijaan ole oleellista merkitystä. Verrattuna vallitsevaan lainsäädäntöön työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden vaikutus meno- ja maksutasoon korostuu uudistuksen myötä. Osittaisen vanhuuseläkkeen tai työura-eläkkeen alkavuudella ei kokonaisuuden kannalta ole suurta merkitystä ellei niiden suosio muodostu moninkertaiseksi tässä raportissa arvioidusta tasosta. Yleinen talouskehitys on sen sijaan keskeinen kustannusrasitukseen vaikuttava tekijä. Jos työllisten määrä jäisi kolme prosenttia arvioitua matalammaksi (eli likimain uudistukselle arvioitu työllisyysvaikutus jäisi toteutumatta), ansiotason reaalikasvu jäisi yhteen prosenttiin vuodessa ja reaaliset eläkevarojen sijoitustuotot jäisivät kolmeen prosenttiin, pitäisi TyEL-maksu nostaa noin 26–27 prosenttiin, eli runsaat kaksi prosenttiyksikköä perusvaihtoehdon tasoa korkeammaksi.

Uudistusta arvioitiin myös eri sosioekonomisten ryhmien näkökulmasta sekä siitä näkökulmasta kuinka uudistus vaikuttaa eläkkeiden suuruusjakaumiin. Työurat pitenevät kaikissa tarkasteltavissa ryhmissä, mutta korkeakoulutetuilla hieman matalammin koulutettuja enemmän. Vaikka työurat pitenevätkin sopimuksen seurauksena, niin eliniän pidentymisen vuoksi myös eläkeajat pitenevät nykytasolta.

Nykylakiin verrattuna uudistus näyttää lievästi lyhentävän eläkeaikaa. Vuonna 1960-syntyneet ja nuoremmat ovat lyhyemmän aikaa eläkkeellä sopimuksen mukaisessa järjestelmässä kuin olisivat nykylain mukaan. 1970-luvulla ja myöhemmin syntyneet ovat runsaan vuoden lyhyemmän aikaa eläkkeellä uudistuksen toteutuessa. Uudistus lyhentää erityisesti korkeasti koulutettujen ja nuorimpien sukupolvien eläkeajoja. Eläkeaikaan suhteutettuna erot eivät kuitenkaan ole suuria.

Kaikkien tarkasteltujen ryhmien kuukausieläke kasvaa sopimuksen seurauksena nykykilaskelmaan verrattuna. Sukupuolten välillä ei ole merkittäviä eroja eläketason muutosta tarkasteltaessa. Uudistus kasvattaa pitkällä aikavälillä matalan koulutustason suorittaneiden eläkkeitä hieman enemmän kuin korkean koulutustason suorittaneiden. Työeläkejärjestelmän kuukausieläke nousee sitä enemmän, mitä nuoremmasta ikäluokasta on kyse. Kaikkiaan sopimuksella on pitkällä aikavälillä eläke-eroja lievästi tasaava vaikutus. Erityisesti eläke-erot ikäluokkien sisällä tasoittuvat.

Esimerkkitarkastelut antavat lisänäkemyksiä uudistuksen etuusvaikutuksista. Alimmassa vanhuuseläkeikässä suoraan työelämästä eläkkeelle siirtyvän henkilön eläketaso tyypillisesti nousee uudistuksen myötä. Sen sijaan, jos verrataan eläkkeelle siirtymistä nykyisen vanhuuseläkeikärajan jälkeen yhtä pitkällä työurilla, nykyinen laki antaisi tyypillisessä tapauksessa korkeamman eläkkeen, kuin uudistuksen mukaiset säädökset. Työkyvyttömyyseläkkeiden tasoa uudistus korottaa.

Lisätietoja:

Mikko Kautto
Eläketurvakeskus
Sähköposti: mikko.kautto@etk.fi
Puhelin: 029 411 2185

Ismo Risku
Eläketurvakeskus
Sähköposti: ismo.risku@etk.fi
Puhelin: 029 411 2566

Aineistotilaukset:

www.etk.fi › Julkaisut › Tutkimusjulkaisut ›
Raportit › Laskemia vuoden 2017
työeläkeuudistuksen vaikutuksista
tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-215-1 (nid.)
ISBN 978-951-691-216-8 (PDF)

ISSN-L 1238-5948
ISSN 1238-5948 (painettu)
ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Telephone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
› julkaisut